

Andrzej Szmak*

Tajemnica koguta z „Od Nowy”

The mysterious rooster from “Od Nowa”

Das Geheimnis des Hahns aus dem Studentenklub „Od Nowa“

Streszczenie. Znak graficzny (logo) klubu studentów Torunia „Od Nowa” w postaci stylizowanego koguta z wpisaną w ogon nazwą klubu pojawił się po raz pierwszy na zaproszeniach, kartach wstępu i programach klubowych na przełomie lat 60./70. Kogut z „Od Nowy” to jednak nie tylko symbol graficzny o ponad 50-letniej tradycji, lecz także świadek ciągłości działalności kulturalnej wielu roczników studentów toruńskiej Uczelni zwłaszcza w czasach, gdy kultura studencka była jedyną znaczącą, śmiałą i twórczą alternatywą dla kultury masowej lansowanej, narzucanej i cenzurowanej przez peerelowskie władze.

Kto był autorem znaku graficznego „Od Nowy”? Na to pytanie nie ma jednoznacznej odpowiedzi.

---

* Andrzej Szmak, absolwent Wydziału Prawa UMK (1970), przewodniczący Rady Programowej i kierownik Środowiskowego Klubu Studentów Torunia ZSP „Od Nowa” w latach 1969–1971, dziennikarz, reporter, felietonista (ITD, „Przegląd Tygodniowy”, „Wprost”). Redaktor naczelny „Nowości” (1990–1994), dyrektor Biura Toruńskiego Centrum Miasta, realizator wielkich operowych widowisk „Opery Nova” w fosie zamku krzyżackiego (Nabucco, Carmen, Traviata, Trubadur), pomysłodawca, dyrektor i realizator (wspólnie z Krzesimirem Dębskim) Festiwalu Piosenki i Ballady Filmowej (2010–2018), odznaczony medalem „Zasłużony dla kultury polskiej”.

Summary. The graphic symbol (logo) of Toruń's students' club 'Od Nowa', in the form of a stylised rooster with the club's name inscribed in its tail, first appeared on invitations, entry cards and club programmes at the turn of the 1960s/70s. The 'Od Nowa' rooster is, however, not only a graphic symbol with over 50 years of tradition, but above all a witness to the continuity of cultural activity of many years of students of the Toruń University, especially at a time when student culture was the only significant, bold and creative alternative to the mass culture promoted, imposed and censored by the communist authorities.

Who was the author of the 'Od Nowa' logo? There is no clear answer to this question.

Zusammenfassung. Das grafische Zeichen (Logo) des Toruner Studentencubs „Od Nowa“ in Form eines stilisierten Hahns mit dem Namen des Clubs an den Schwanzfedern erschien erstmals um die Wende der 1960er Jahre auf Einladungen, Eintrittskarten und Clubprogrammen. Der Hahn aus „Od Nowa“ ist jedoch nicht nur ein grafisches Symbol mit über 50-jähriger Tradition, sondern vor allem ein Zeuge der Beständigkeit der Kulturaktivitäten vieler Generationen von Studenten der Universität in Toruń, insbesondere in einer Zeit, in der Studentenkultur die einzige bedeutende, kühne und kreative Alternative zu der von den Behörden der Volksrepublik Polen geförderten, aufgezwungenen und zensierten Massenkultur war.

Wer war jedoch der Autor des graphischen Zeichens von „Od Nowa“? Auf diese Frage gibt es keine eindeutige Antwort.

Slowa kluczowe: kogut, szyld, logo, Dwór Artusa, „Od Nowa”.

Keywords: rooster, signboard, logo, Dwór Artusa, „Od Nowa”.

Schlüsselwörter: Hahn, Schild, Logo, Arthushof, „Od Nowa“.

1. To, co wiadomo na pewno

Klub studentów Torunia „Od Nowa” powstał pod koniec roku 1958 na fali popaździernikowej odwilży roku 1956. Nazwa nawiązywała do ukazującego się w latach 1956–1960 studenckiego tygodnika „Od Nowa”, z którego inspiracji otwierano w całej Polsce kluby studenckie o tej nazwie. Najpierw we Wrocławiu i Poznaniu, a niebawem także w Toruniu.

Pierwszą, tymczasową siedzibą toruńskiego klubu był Dom Studencki nr 1 przy ulicy Mickiewicza, a począwszy od grudnia 1959 r. niewielka świetlica nowo oddanego Domu Studenckiego nr 2. W marcu 1963 r. klub przeniósł się do przekazanego UMK XIX-wiecznego Dworu Artusa przy Rynku Staromiejskim 6, gdzie zajmował obszerną salę na parterze (obecnie sklep firmowy Fabryki Pierników „Kopernik”). Uroczystego otwarcia nowej siedziby klubu dokonał ówczesny rektor UMK prof. Antoni Swiniarski.

Na początku roku akademickiego 1966 r. „Od Nowa” otrzymała drugą bliźniaczą salę z funkcją widowiskową, na lewo od wejścia (obecnie sklep drogerijny „Rossmann”), a w kilka lat później piwniczne pomieszczenia po uniwersyteckiej stolarni.

Z uroczystą inauguracją sali widowiskowej wiąże się groźny dla klubu incydent. Podczas występu Marka Gołębiowskiego, znanego wrocławskiego mima z teatru „Gest”, obecny na widowni wśród zaproszonych gości dowódca garnizonu wojsk radzieckich stacjonujących w Toruniu urażony treścią jednej z etiud (rzecz dotyczyła alegorycznych wschodów i zachodów słońca) manifestacyjnie opuścił klub. A za nim przerażony aktyw zetespowski. Radziecki major dał się udobruchać dopiero w okolicy restauracji „Polonia”. Na tyle skutecznie, że ówczesny kierownik klubu Tadeusz Drozdowicz ocalił stanowisko.

Pod koniec lat 60. w sali klubowej „Od Nowy” na ścianach wisiały w ciężkich, stiukowych ramach, wyproszone przez kierownika Jana Cichonia z Muzeum Okręgowego, powiększenia kiczowatych pocztówek z czasów belle epoque. Na niewielkim zapleczu usadowił się bar „Tafliniskiej” zaopatrywany przez uniwersytecką stołówkę w garmaż, bigos i znakomite zrazy w sosie własnym. W obszernej piwnicy (przedwojennej kręgielni) rezydowali mocno trunkowi uczelniani stolarze

z hodowlą świerszczy, w otoczeniu pierwszomajowych przebrzmiałych haseł i dekoracji, a w portierni królował gburowaty i zaciągający niemiłosiernie repatriant ze wschodu, niejaki Grabiało, broniący dostępu do sali widowiskowej z wiecznie rozstrojonym pianinem poza wyznaczonymi godzinami prób.

W sobotnie wieczory klub był niczym latarnia morska, ostatnim punktem na trasie prowadzącej z trudno dostępnego dla studentów klubu związków twórczych „Azyl” w Bajcu Pomorskim (ulubionego lokalu plastików, fotografików z grupy 0–61, filmowców z klubu „Pętla” oraz Edwarda Stachury i jego toruńskich przyjaciół poetów) przez obskurne bary, szynki i speluny Starego Miasta, gdzie królowała brać kolejarska i tramwajarska w oparach piwa z dodatkiem hunter vodki („jałowcówka”). Tam rodziły się marzenia o artystycznych sukcesach i nieprzemijającej sławie, gasnące nieodwołalnie nad ranem po ostatnich solówkach klubowego jam session (Bednarek, Trzeciński, Łysiak, Piernik, Burker, to były nazwiska jazzmanów znane w całej Polsce).

Alkoholu wówczas w klubie oficjalnie w żadnej postaci nie sprzedawano. Trzeba było biegać na drugą stronę rynku do baru III kategorii w hotelu „Pod trzema koronami”, gdzie przy cynkowej ladzie bufetu w atmosferze wzajemnego zrozumienia klasa robotnicza bratała się ze studentami¹.

W roku 1983, po 20 latach działalności w Dworze Artusa, „Od Nowa” przeniosła się do nowej siedziby w miasteczku akademickim na Bielanych. „Atmosfera radosnej studenckiej twórczości i młodzieńczej pogoni w nieznane tak charakterystyczna dla „Od Nowy” na Rynku Staromiejskim gdzieś przepadła. Ten wyjątkowy duch „starego” klubu i zabytkowego budynku pozostał w Dworze Artusa”².

O siedzibie i działalności klubu w Dworze Artusa w latach 1963–1983 przypomina pamiątkowa tablica (mylnie datowana na lata 1962–1982) umieszczona przez Stowarzyszenie Ruchu Studenckiego „Ordynacka” jesienią roku 2002 w wykuszu przed wejściem do budynku, pomimo sprzeciwu ówczesnych władz miejskich, anulowanego po wyborach samorządowych (fot. 1–2).

¹ A. Szmak, *Drzwi szeroko zamknięte*, „Piosenka”. Rocznik kulturalny, nr 10, 2022 [Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu].

² J. Lizak, *Działalność kulturalna Studenckiego Klubu Pracy Twórczej „Od Nowa” w Toruniu w latach 1958–2008*, UMK (politologia) 2010, Archiwum UMK, s. 198.

Fot. 1. Tablica pamiątkowa w wykuszu wejścia do Dworu Artusa upamiętniająca działalność klubu „Od Nowa” ufundowana w roku 2002 przez Stowarzyszenie Ruchu Studentckiego „Ordynacka” (ze zbiorów własnych autora)

Fot. 2. Decyzja zarządu miasta Torunia odmawiająca udzielenia zgody na umieszczenie tablicy pamiątkowej w wykuszu wejścia do Dworu Artusa (ze zbiorów własnych autora)

W ciągu 65 lat istnienia klub kilkakrotnie zmieniał nazwę: z Klubu Tygodnika Studenckiego „Od Nowa” na Studencki Klub „Od Nowa” (po likwidacji tygodnika w roku 1960), zastąpioną w roku 1965 Środowiskowym Klubem Studentów Torunia ZSP „Od Nowa”, a następnie w roku 1976 Studenckim Klubem Pracy Twórczej „Od Nowa”. Rozbudowie siedziby klubu na Bielanych w roku 2012 towarzyszyła ostatnia, jak dotąd, zmiana nazwy na Akademickie Centrum Kultury i Sztuki „Od Nowa”. Kolejne metamorfozy nazwy klubu odzwierciedlały zmieniające się usytuowanie „Od Nowy” w środowisku studenckim i uniwersyteckim Torunia będące następstwem ewolucji społeczno-politycznej rangi kultury studenckiej i ruchu ZSP-owskiego w czasach Peerelu aż po przełom roku 1990.

Znak graficzny (logo) „Od Nowy” w postaci stylizowanego koguta z wpisaną w ogon nazwą klubu pojawił się po raz pierwszy na zaproszeniach, kartach wstępu i programach klubowych na przełomie lat 60./70. w szczególnym okresie działalności „Od Nowy” związanym z jubileuszem 10-lecia klubu (fot. 3–4).

Fot. 3. Znak graficzny „Od Nowy” 1969/1970 (ze zbiorów własnych autora)

Fot. 4. Programy miesięcznej działalności „Od Nowy” ze znakiem graficznym na styczeń i luty 1971 r. (ze zbiorów Biblioteki Głównej UMK)

Nieco później na fasadzie Dworu Artusa, na lewo od wejścia do klubu, zawisł metalowy szyld z kogutem (fot. 5–6).

Fot. 5. Szyld „Od Nowy” przed wejściem do klubu w Dworze Artusa z brakującą literą „O” w nazwie klubu (kwiecień 1974), awers (fot. SAF, ze zbiorów Archiwum UMK)

Fot. 6. Szyld „Od Nowy” przed wejściem do klubu w Dworze Artusa z brakującą literą „O” w nazwie klubu (kwiecień 1974), rewers (fot. SAF, ze zbiorów Archiwum UMK)

Fot. 7. Szyld „Od Nowy” przed wejściem do Dworu Artusa w czasie solidarnościowego strajku studentów UMK na przełomie listopada i grudnia 1981. W ogniu brakuje wszystkich liter nazwy (fot. SAF, ze zbiorów Archiwum UMK)

Szyld, który w miarę upływu lat gubił litery w ogonie, wisiał jeszcze na elewacji Dworu Artusa podczas solidarnościowego strajku studentów UMK na przełomie listopada i grudnia 1981 r. (fot. 7). Jego pozostałości, niczym cenny relikw, przechowywane były w magazynach obecnej „Od Nowy” i niewystawiane na widok publiczny.

Logo „Od Nowy” zostało zmodyfikowane graficznie w roku 2001 (fot. 8) poprzez linearne dodanie nazwy klubu stylistycznie nawiązującej do literackiego znaku graficznego „Jazz Od Nowa Festiwal” – sztandarowej imprezy klubu zainaugurowanej wiosną 2001 r. Logo przetrwało ponad 50 lat i zdobi dzisiaj w postaci muralu fasadę nowej, rozbudowanej, siedziby klubu na Bielanach (fot. 9).

Fot. 8. Logo „Od Nowy” zmodyfikowane w roku 2001 (ze zbiorów Biblioteki Głównej UMK)

Fot. 9. Logo „Od Nowy” w formie muralu na elewacji budynku klubu, stan obecny, 2023 r. (fot. autor)

2. To, co jest niejasne i budzi wątpliwości

Autorstwo znaku graficznego „Od Nowy” przypisywane jest Maksymilianowi „Maksowi” Szocowi, oryginalnemu artyście, malarzowi surrealiście, grafikowi, scenografowi i reżyserowi teatralnemu, współtwórcy i animatorowi Festiwalu Artystycznego Młodzieży Akademickiej FAMA. Barwnej i znaczącej postaci kultury studenckiej przełomu lat 60./70. ubiegłego wieku, słynącej i zapamiętanej z szyderczego stosunku do narzucanych odgórnie przez władze konwencji, norm i autorytetów. Maksymilian Szoc studiował na kierunku konserwacji i zabytkoznawstwa Wydziału Sztuk Pięknych UMK w latach 1959–1964 i odbył staż asystencki w Katedrze Technologii i Technik Malarskich. Na Uczelni jednak nie pozostał. Od roku 1965 jego związki z Toruniem były, poza krótkimi okresami dłuższego pobytu, luźne i sporadyczne, ograniczające się do odwiedzin matki Władysławy, byłej dyrektorki i pedagoga Liceum Pielęgniarskiego. W roku 1977 Maks Szoc wyjechał na stałe do Belgii, gdzie zmarł w roku 1983 jako znany, ceniony i komercyjnie spełniony malarz surrealista.

W jedynym jak dotąd opracowaniu poświęconym Maksymilianowi Szocowi, jakim jest praca magisterska Magdaleny Wójcik, autorka napisała:

Maks pozostawił po swoich latach studenckich w Toruniu osobliwą pamiątkę, dzisiaj nawet bardziej obecną w przestrzeni miejskiej, niż kiedy tam mieszkał. W 1958 r. przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika powstał Studencki Klub Pracy Twórczej „Od Nowa”. Od 1963 r. siedziba znajdowała się w Dworze Artusa przy Rynku Staromiejskim. Maks zaprojektował logo klubu – stylizowanego koguta z wpisaną w ogon nazwą klubu. Szyld z kogutem zawieszono przed wejściem do siedziby. Logo praktycznie nie zmieniło się do dzisiaj – jest mniej ażurowe niż szyld, który funkcjonował przy dawnej siedzibie. Kogut stał się częścią wielkiego muralu zdobiącego powstały w 2012 r. budynek klubu przy ul. Gagarina³.

To jednak mało prawdopodobne, a nawet wręcz niemożliwe, aby Maks Szoc zaprojektował znak graficzny „Od Nowy” w czasie swoich

³ M. Wójcik, *Maksymilian Szoc (1937–1983) – zarys monograficzny*, Warszawa 2019, s. 22.

studiów w Toruniu, zakończonych dyplomem w czerwcu roku 1965, choćby dlatego że, powtórzmy, pojawił się on po raz pierwszy na drukach i zaproszeniach „Od Nowy” na przełomie lat 1969/1970. M. Wójcik powołuje się w tym miejscu na artykuł *Nowa dekada* Weroniki Krajniak opublikowany w miesięczniku UMK „Głos Uczelni”, w którym czytamy:

Autorem logo Klubu „Od Nowa” – stylizowanego koguta, z wpisaną w ogon nazwą „Od Nowy” – był student Wydziału Sztuk Pięknych UMK Max (Maksymilian) Szoc, znany na Zachodzie malarz surrealista, reżyser teatralny i scenograf, poeta (zmarł w 1983 r. w Belgii)⁴.

Skąd autorka artykułu o tym wie? Być może z obszernej pracy magisterskiej Justyny Lizak poświęconej klubowi „Od Nowa”: „Działalność Kulturalna Studenckiego Klubu Pracy Twórczej „Od Nowa” w Toruniu w latach 1958–2008” (autorka pracy nie wyjaśnia, dlaczego spośród wielu nazw klubu wybrała akurat tę)⁵. W opracowaniu czytamy:

Zbliżający się jubileusz 10-lecia klubu [obchodzony na wiosnę roku 1969 – A.S.] stał się pretekstem do ogłoszenia konkursu wśród studentów UMK na znak graficzny dla ich wiodącej placówki kulturalnej. Ostatecznie największą sympatię pracowników klubu zdobył pomysł Maksza Szoca studenta WSP UMK, który stworzył stylizowanego koguta z wpisaną w ogon nazwą „Od Nowy”. Od tej pory znak ten pojawiał się na wszystkich ulotkach wydawanych przez klub: zaproszeniach, programach działalności, plakatach reklamowych, ulotkach informacyjnych poszczególnych grup twórczych itp. W 1970 r. nad wejściem do Dworu Artusa Maciej Polkowski [późniejszy dziennikarz i redaktor naczelny „Przeglądu Sportowego” – A.S.], Krzysztof Nawrocki [po kilku latach prezes kultowego klubu studenckiego „Żak” na Wybrzeżu – A.S.] oraz Ryszard Starzyński [nieżyjący od dawna dziennikarz sportowy „Sztandaru Młodych” i redaktor naczelny „Szpilek” – A.S.] zawiesili metalowe logo „Od Nowy”, które witało odtąd każdego bywalca klubu⁶.

Dodajmy, że wszyscy oni byli członkami Rady Programowej Klubu. Krzysztof Nawrocki, absolwent Wydziału Prawa UMK, rocznik 1971,

⁴ W. Krajniak, *Nowa dekada*, „Głos Uczelni”, nr 1, 2015, s. 28.

⁵ J. Lizak, *Działalność kulturalna Studenckiego Klubu Pracy Twórczej „Od Nowa” w Toruniu w latach 1958–2008*, UMK (politologia) 2010, Archiwum UMK.

⁶ Ibidem, s. 107–108.

niestety tego zdarzenia sobie nie przypomina: „po latach pamięć już nie ta, co nie znaczy, że tak nie było” – zastrzega.

Dalej J. Lizak napisała w swej pracy, że informacje o 10-leciu „Od Nowy” pochodzą z lokalnej prasy⁷ oraz z bezpośredniej rozmowy z kierownikiem „Od Nowy” Tadeuszem Drozdowiczem. Notki prasowe, na które powołuje się J. Lizak, sygnowane są „TD”, co oznacza, że pisał je sam Drozdowicz, który od połowy roku 1969 nie był już kierownikiem klubu. Zastąpił go kończący studia na kierunku konserwacji Wydziału Sztuk Pięknych UMK działacz ZSP Wojciech Jaszczuk, mój poprzednik na tym stanowisku. I to właśnie on, co dobrze pamiętam, przyniósł któregoś wieczoru do klubu w tekturowej teczce projekt znaku graficznego „Od Nowy”, nie wspominając ani skąd go ma, ani kto jest jego autorem. Nie było też mowy o żadnym studenckim konkursie ani o demokratycznym wyborze projektu przez działaczy klubowych (etatowym „pracownikiem” „Od Nowy” był jedynie kierownik klubu zatrudniony przez Radę Uczelnianą ZSP) skupionych w Radzie Programowej Klubu, której wówczas przewodniczyłem. To, że Wojciech Jaszczuk zjawił się w klubie z projektem logo, nie znaczy jeszcze, że był jego autorem. Gdański marszand Mirosław Zeidler, bliski znajomy Wojciecha Jaszczuka z czasów studiów na Wydziale Sztuk Pięknych UMK i działalności w ZSP ma co do tego spore wątpliwości wynikające choćby z faktu, że Jaszczuk nie był grafikiem czy malarzem, studiował na kierunku konserwatorskim, a nie artystycznym. Najprościej byłoby zapytać go o to osobiście, ale po ponad 50. latach, jakie upłynęły od pojawienia się koguta w „Od Nowie”, wszystkie tropy i ślady prowadzą donikąd lub... na cmentarz. Wojciech Jaszczuk wiele lat temu wyemigrował z żoną do Kanady i od tego czasu nic o nim nie wiadomo.

Trudno zatem, opierając się wyłącznie na informacjach pochodzących z wątpliwych i niezweryfikowanych źródeł zawartych w pracy Justyny Lizak, przypisywać jednoznacznie autorstwo znaku graficznego „Od Nowy” Maksowi Szocowi, także dlatego, że w roku 1969 nie był już od dawna studentem UMK, od kilku lat mieszkał i pracował w Szczecinie. Wprawdzie M. Wójcik, autorka pracy o Maksymilianie Szocu, twierdzi, że o znaku graficznym „Od Nowy” wspominał jej

---

⁷ *X-lecie Klubu „Od Nowa”; Inauguracja Studenckiej Wiosny Kulturalnej*, „Nowości”, nr 92 (399), 19 kwietnia 1969.

również Jan, młodszy brat Maksa, podobno był przy tym jak Maks go projektował, albo widział projekt, ale także tej informacji zweryfikować już niestety nie można. Jan Szoc zmarł przed kilku miesiącami.

Mamy zatem przynajmniej dwie sprzeczne wersje przypisujące autorstwo znaku graficznego „Od Nowy” Maksowi Szocowi. Magdalena Wójcik łączy je z latami 1963/1964 i przenosinami klubu do Dworu Artusa, a Justyna Lizak z jubileuszem X-lecia klubu w roku 1969.

Osoba Maksa Szoca pojawiła się także w mojej publikacji *Przyczółek* zamieszczonej w „ITD”, opisującej ówczesne problemy „Od Nowy” (nie wiedzieć czemu J. Lizak lokuje ją w „Sztandarze Młodych”)⁸. Na pytanie, kto zaprojektował logo klubu, Alek Nałaskowski, twórca studenckiego teatru „Al.” i członek kierownictwa „Od Nowy” (wówczas jeszcze bez tytułów profesorskich przed nazwiskiem), odpowiedział:

– To chyba ten malarz, taki stuknięty, co siedzi teraz na Zachodzie (mowa o Maksie Szocu).

[I dalej:]

– Taki sam kogut wisiał kiedyś przed klubem.

– Wisi jeszcze. Chcieliśmy go zdjąć i pomalować, ale konserwator nie pozwolił. Podobno stary.

Pytany o to samo po ponad czterdziestu latach prof. Aleksander Nałaskowski chwilę się zastanawia, po czym przyznaje: „– no, tak się wtedy mówiło”.

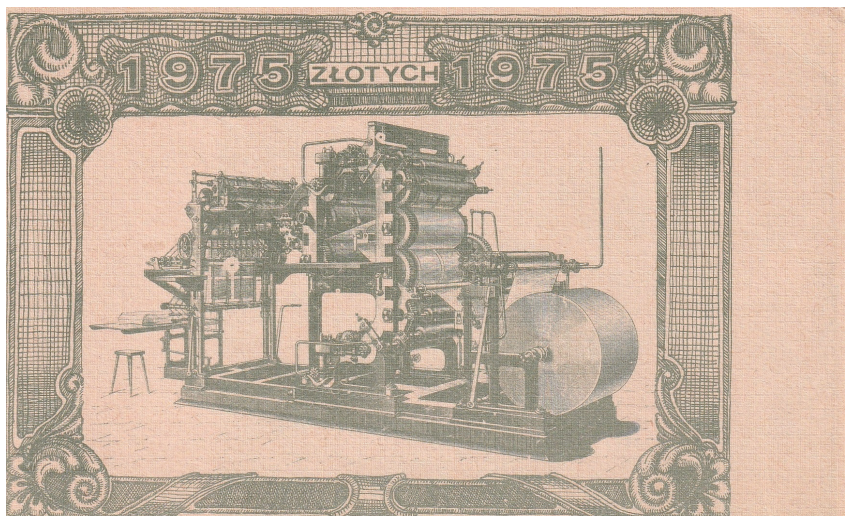
Maksa Szoca poznałem latem 1969 r. podczas podróży na Festiwal Artystyczny Młodzieży Akademickiej FAMA w Świnoujściu. Wsiadł na dworcu Toruń Główny do pociągu do Szczecina w swoim legendarnym buraczkowym garniturze z wielką torbą pełną oskrobanych marchewek. Pasażerowie w całym pociągu, niczym króliki, chrupali po drodze te marchewki rozdawane przez Maksa. Przez następne kilka lat aż do roku 1976 kilkakrotnie współpracowałem z Maksem przy różnych, raczej nietypowych paraartystycznych przedsięwzięciach, byłem też świadkiem jego happeningów na „Famie” i w toruńskim klubie „Azył”. W karnawale roku 1975 Maks zaprojektował zaproszenie na organizowany przeze mnie bal toruńskiego dziennika „Nowości” w kawiarni „Zamkowa” (fot. 10–11).

⁸ A. Szmak, *Przyczółek*, „ITD”, nr 9, 1980.

Fot. 10. Maks Szoc, projekt zaproszenia na bal „Nowości” 8 lutego 1975, awers (ze zbiorów własnych autora)

Fot. 11. Maks Szoc, projekt zaproszenia na bal „Nowości” 8 lutego 1975, rewers (ze zbiorów własnych autora)

Był także autorem odlotowej scenografii tego balu wykonanej z kilkudziesięciu worków kolorowej włóczki wyszabrowanej w Przędzalni Czesankowej „Merinotex”. Bal przeszedł do historii jako pierwszy w Toruniu z udziałem striptizerki, niezbyt zresztą atrakcyjnej. Rok później Maks na moją prośbę zaprojektował także dyplomy w formie rysunkowych grafik dla laureatów pierwszej edycji przeniesionego z Wrocławia do Torunia Festiwalu Teatru Jednego Aktora.

To co najmniej zastanawiające, że podczas tych kilku lat naszej znajomości Maks nigdy nie pochwalił się ani nie wspomniał choćby słowem, że to on jest autorem znaku „Od Nowy”. A przecież nie był człowiekiem nadmiernie skromnym i dbał o swoją popularność zwłaszcza w środowisku studenckim, w którym miał status zbliżony do guru.

Po premierze szekspirowskiego „Hamleta” wystawionego przez Teatr Dramatyczny w Szczecinie na Zamku Księżąt Pomorskich w roku 1971, głośnym echem odbiła się w Polsce nie tylko reżyseria spektaklu Konrada Grudy, lecz także scenografia Maksa. I to z jego inicjatywy i przy jego pomocy liczna grupa studentów z Torunia mogła zobaczyć ten spektakl wkrótce po premierze.

Nie powiodła się także próba ustalenia autorstwa znaku graficznego „Od Nowy” na podstawie symbolicznego znaczenia koguta. Nie wiadomo, do którego z jego licznych wcieleń nawiązywał autor projektu. Do koguta jako symbolu męstwa, waleczności i odwagi? A może do koguta symbolizującego czujność i wojowniczość? Kogut pojawia się wielokrotnie w literaturze, na kogucie podróżował dr Faust i Pan Twardowski, był też ulubionym wierzchowcem czarownic, towarzyszył mrocznym obrzędom na wszystkich kontynentach. Mamy koguta galijskiego (nieoficjalny symbol narodowy Francji – znak nadziei, wiary i odwagi) i portugalskiego (kogut z Barcelos). Znajdziemy koguta w Piśmie Świętym, Talmudzie i islamie. W kulturze ludowej symbolizował męskość, płodność i walkę ze złem. Albo wprost przeciwnie, był złym duchem jak kłobuk, kogut ze skandalizującej powieści Zbigniewa Nienackiego *Raz w roku w Skirolawkach*. A może kogut z „Od Nowy” to nawiązanie do koguta umieszczanego na dachach i wieżach, strzegącego dom przed złymi mocami? Może „dom” to klub „Od Nowa”, a o „złe moce”

w czasach schyłkowego Gomułki było nietrudno. Czały się jeszcze wszędzie wokół.

Może.

Doktor Andrzej Krzywka, artysta grafik i pedagog na Wydziale Sztuk Pięknych UMK, syn prof. Ryszarda Krzywki, związanego z Uczelnią od lat 50., dziekana WSP w latach 1969–1972 i 1975–1981, pamięta, że ojciec przy różnych towarzyskich okazjach wspominał swojego studenta Maksa Szoca jako zdolnego malarza i rysownika zafascynowanego kulturą francuską. Czyżby zatem za dumnym, odważnym i czujnym kogutem galijskim z czasów rewolty kulturalnej i obyczajowej francuskich studentów (maj '68) krył się Maks Szoc rzucający za pomocą galijskiego koguta zakamuflowane wyzwanie socjalistycznej rzeczywistości? Andrzej Krzywka uważa, że to wprawdzie mało prawdopodobne przypuszczenie, ale z drugiej strony, czemu nie. Nie można go definitywnie wykluczyć.

Jednego jest natomiast absolutnie pewien: metalowy szyld, który w roku 1971 zawisł przed wejściem do „Od Nowy”, wykonali studenci w Zakładzie Grafiki Wydziału Sztuk Pięknych na ulicy Moniuszki z deficytowej i trudno dostępnej blachy miedzianej. Jeszcze jako licealista był świadkiem ustaleń w pracowni ojca, które elementy szyldu należy puncować⁹ i jak połączyć litery z nazwą klubu (fot. 12). To akurat łatwo sprawdzić, wystarczyło poskrobać poczerniałe pozostałości po szyldzie znajdujące się w magazynie „Od Nowy”.

Fot. 12. Szyld „Od Nowy”, stan przed rekonstrukcją (fot. Maurycy Męczekalski)

⁹ Puncowanie – technika wykańczania produktów metalowych, stosowana m.in. przy obróbce płyty graficznej miedziorytu punktowego.

3. Podsumowanie albo raczej supozycja, czyli przyjęte tymczasowo założenie, o którym jeszcze nie wiemy, czy jest prawdziwe czy fałszywe

Tak czy inaczej w świetle powyższych, miejscami wątpliwych i niepewnych ustaleń sprawę autorstwa znaku graficznego „Od Nowy” nie sposób uznać za definitywnie wyjaśnioną. To, czy był nim Maks Szoc, czy jednak ktoś inny, lub też, czego nie można wykluczyć, był to efekt pracy zbiorowej, wymaga odnalezienia przynajmniej kilku brakujących puzzli. Warto jednak podjąć ten wysiłek, bo kogut z „Od Nowy” to nie tylko symbol graficzny o ponad 50-letniej tradycji, ale przede wszystkim świadek ciągłości działalności kulturalnej wielu roczników studentów toruńskiej Uczelni zwłaszcza w czasach, gdy kultura studencka była jedyną znaczącą, śmiałą i twórczą alternatywą dla kultury masowej lansowanej, narzucanej i cenzurowanej przez peerelowskie władze.

15 grudnia 2023 roku z okazji jubileuszu 65-lecia klubu studentów Torunia „Od Nowa” i 40-lecia siedziby klubu na Bielanach stary sztyl klubowy został pieczołowicie zrekonstruowany i wyeksponowany w godnym miejscu.

Bibliografia

- Krajniak W., *Nowa dekada*, „Głos Uczelni”, nr 1, 2015, s. 28.
- Lizak J., *Działalność kulturalna Studenckiego Klubu Pracy Twórczej „Od Nowa” w Toruniu w latach 1958–2008*, UMK (politologia) 2010, Archiwum UMK.
- Szmał A., *Drzwi szeroko zamknięte*, „Piosenka”. Rocznik Kulturalny, nr 10, 2022 [Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu].
- Szmał A., *Przyczółek*, „ITD”, nr 9, 1980.
- Wójcik M., *Maksymilian Szoc (1937–1983) – zarys monograficzny*, Warszawa 2019.
- X-lecie Klubu „Od Nowa”; Inauguracja Studenckiej Wiosny Kulturalnej*, „Nowości”, nr 92 (399), 19 kwietnia 1969.

